

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО НАВЧАННЯ ГЕОГРАФІЇ У 2021-2022 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ

Спрямування цивілізаційного вектору України на інтеграцію в єдиний європейський освітній простір вплинуло на модернізацію змісту освіти, запровадження нових підходів до формування освітніх та навчальних програм, пов'язаних з компетентісно орієнтованим навчанням.

Реформування загальної середньої освіти передбачає модернізацію змісту освіти, що має ґрунтуватися на компетентісному та особистісно орієнтованому підходах до навчання, що має забезпечити здобуття учнями умінь і навичок, необхідних сучасній людині для успішної реалізації у професійній діяльності, особистому житті, громадській активності.

Саме тому зміст навчального матеріалу з географії визначається з огляду на потреби особистості в повсякденному житті та майбутній професійній діяльності.

Ураховуючи вимоги сьогодення, навчальна програма з географії орієнтована на формування в учнів предметних і ключових компетентностей, що визначає прикладний характер змісту географічної освіти.

У 2021-2022 навчальному році в 6-9 класах навчальний предмет «Географія» буде вивчатись за навчальною програмою, що укладено, відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 № 1392 «Про затвердження Державного стандарту Базової повної загальної середньої освіти», та оновлено згідно з вимогами Концепції «Нова українська школа» (2016 р.), а також необхідністю запровадження в освітній процес компетентісного підходу.

Удосконалену навчальну програму з географії затверджено наказом Міністерством освіти і науки України від 07.06.2017 № 804 «Про оновлені навчальні програми для учнів 5-9 класів загальноосвітніх навчальних закладів» Географія. 6-9 класи (URL : <https://numl.org/.896961>).

Програма курсу в 6-8 класах розрахована на 70 годин (2 години на тиждень), у 9 класі – 52 години (1,5 години на тиждень).

У навчальній програмі знайшли відображення наскрізні для шкільної географії змістові лінії, реалізація яких передбачена Концепцією Нової української школи (URL : <https://numl.org/.307961>).

Запропонований розподіл годин за розділами і темами в програмах курсів географії є орієнтовним та може бути змінений вчителем в обсязі до 20 % навчального часу, передбаченого програмою. Резервний час учитель може використати для поглибленого вивчення або повторення навчального матеріалу з урахуванням здібностей та навчальних можливостей учнів конкретного класу, або для тематичного оцінювання (URL : <https://numl.org/.896961>).

Програми шкільних курсів 6-9 класів з географії побудовано у вигляді таблиці. У центральній колонці таблиці в розділі «Зміст навчального матеріалу» висвітлено очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів (знаннєвий, діяльнісний та ціннісний компоненти), що забезпечують

формування ключових компетентностей. При підготовці до уроку вчитель має віддавати перевагу розділу програми «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів».

У правій колонці таблиці прописано наскрізні змістові лінії, що є засобом інтеграції ключових та загальнопредметних компетентностей навчальних предметів. Змістові лінії «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність» реалізуються під час вивчення певних розділів та тем через підбір відповідної інформації, дидактичних матеріалів та використання різних методів навчання, реалізації проєктів і досліджень. Роль окремих шкільних курсів з географії за наскрізними лініями різна і залежить від змісту курсу і від того, наскільки він пов'язаний з конкретною наскрізною темою.

Учні 10 класів продовжать вивчення географії на рівні стандарту (52 години, 1,5 години на тиждень) та на профільному рівні (175 годин, 5 годин на тиждень). Учні 11 класу вивчатимуть географію на рівні стандарту (35 годин, 1 година на тиждень) та на профільному рівні (175 годин, 5 годин на тиждень) (URL : <https://numl.org/.107961>).

Курси «Географія: регіони та країни» (10 клас) та «Географічний простір Землі» (11 клас) вивчатимуться за навчальними програмами з географії, що затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 № 1407 «Про надання грифу МОН навчальним програмам для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти» (URL : <https://numl.org/.807961>).

Програма курсу в 10 класі розрахована на 52 години (1,5 годин на тиждень), в 11 класі – 35 годин (1 година на тиждень).

Кількість годин на вивчення програмного матеріалу за темами курсів 10-11 класів як на рівні стандарту, так і профільному, є орієнтовною. У межах визначеного навчального часу вчитель може на власний розсуд змінити розподіл годин між темами і розділами, використати години резервного часу з метою поглибленого вивчення окремих тем, проведення уроків узагальнення і систематизації знань після вивчення великих розділів і тем, проведення екскурсій, зустрічей, обговорення дискусійних питань, що виникли під час вивчення певних тем тощо (URL : <https://numl.org/.668471>).

Зміст шкільної географічної освіти формує в учнів основи географічного простору на місцевому, регіональному і глобальному рівнях, а також уміння правильно орієнтуватися в просторі.

У кожному курсі програмою з географії (6-11 класи) передбачено виконання практичних робіт. Практичні роботи спрямовано на відпрацювання вмінь і навичок роботи з картами та іншими джерелами географічної інформації, здійснення порівняльного аналізу, розв'язування географічних, екологічних і економічних задач, на виявлення зв'язків природи і суспільства.

Обов'язковими для оцінювання в кожному семестрі є дві практичні роботи на вибір учителя.

Рекомендуємо практичні роботи для обов'язкового оцінювання за курсами: 6 клас (№ 2, № 3, № 5, № 8); 7 клас (№ 1, № 3, № 11, № 12); 8 клас

(№ 1, № 3, № 8, № 9); 9 клас (№ 2, № 5.1, № 5.2, № 6, № 7); 10 клас (№ 1, № 2, № 4, № 5); 11 клас (№ 1, № 3, № 7, № 8).

Для учнів старшої школи, що вивчають географію на профільному рівні, учитель обов'язково оцінює п'ять практичних робіт на вибір у кожному семестрі (URL : <https://numl.org/.887961>).

Тривалість практичних робіт встановлюється вчителем залежно від ступеня складності, кількості завдань та специфіки відповідної теми.

Програмою передбачено виконання досліджень, тематика яких може бути змінена вчителем у рамках вивчення відповідної теми. При виборі теми дослідження рекомендується враховувати регіональні особливості, наявне навчально-методичне забезпечення та матеріально-технічне оснащення.

Дослідження передбачають самостійну роботу учнів, час для їх виконання є позаурочним. Рекомендовано виконувати їх у вигляді міні-проектів, презентацій, есе, усних повідомлень, схем-маршрутів, карт, рефератів, описання об'єктів і конкретна діяльність з їх благоустрою тощо.

Із запропонованої тематики досліджень учень, за бажанням, вибирає 1-2 дослідження (протягом навчального року) та виконує його індивідуально або в групі. У подальшому результати дослідження презентуються учнями та оцінюються вчителем (URL : <https://numl.org/.587961>).

З метою визначення відповідності результатів навчальної діяльності школярів вимогам державного стандарту та навчальної програми проводиться обов'язкове оцінювання навчальних досягнень учнів. Основними видами оцінювання навчальних досягнень учнів є поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне), державна підсумкова атестація (URL : <https://numl.org/.808961>).

Оцінювання навчальних досягнень школярів здійснюється відповідно до критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів у системі загальної середньої освіти, затверджених наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 13.04.2011 № 329 «Про затвердження Критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів (вихованців) у системі загальної середньої освіти» (зарєєстровано в Міністерстві юстиції України від 11.05.2011 р. за № 566/1934) (URL : <https://numl.org/.188471>) та наказом Міністерства освіти і науки України від 21.08.2013 № 1222 «Про затвердження орієнтовних вимог оцінювання навчальних досягнень учнів із базових дисциплін у системі загальної середньої освіти» (URL : <https://numl.org/.958471>).

Критерії оцінювання навчальних досягнень школярів – єдині для всіх учнів, які вивчають географію на рівні стандарту, профільно або поглиблено.

Відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 27.12.2000 № 1/9-529 «Орієнтовні вимоги до виконання письмових робіт і перевірки зошитів з природничо-математичних дисциплін», основними видами письмових робіт з географії є:

- розв'язування задач і вправ з географії;
- оформлення результатів виконання практичних робіт (відповідно до навчальних програм);
- складання таблиць, схем, написання рефератів тощо;

- записи результатів спостережень за природними явищами, що здійснюються в процесі вивчення географії;
- самостійні роботи;
- контрольні роботи (обов'язковою є одна письмова контрольна робота в семестрі) (URL : <https://numl.org/.347961>).

Формами організації освітнього процесу можуть бути різні типи уроків, практичні заняття, семінари, конференції, заліки, співбесіди, проекти, сюжетно-ролеві ігри, екскурсії, віртуальні подорожі тощо.

Вибір форм і методів навчання вчитель визначає самостійно, урахувавши конкретні умови роботи, забезпечуючи водночас досягнення конкретних очікуваних результатів, зазначених у навчальних програмах курсів з географії.

Одним із засобів формування, перевірки та оцінювання рівня сформованості предметних географічних компетенцій є застосування компетентнісно-орієнтованих завдань.

Використання в освітньому процесі компетентнісно-орієнтованих завдань дає змогу вчителю географії досягати кількох дидактичних цілей одночасно: виявляти рівень сформованості та розвитку в учнів предметних географічних компетенцій, оцінювати їхню спроможність самостійно здобувати знання та обирати способи діяльності, сформувати інтерес до вивчення географії та досвід творчої діяльності в процесі її опанування. За рівнем складності такі завдання поділяються на:

- завдання першого рівня – передбачають застосування базових географічних знань у знайомих, чітко сформульованих ситуаціях. Це можуть бути закриті тестові завдання, однокрокові задачі, інтерпретації стандартних географічних позначень та даних, завдання на розпізнавання географічних об'єктів на картах тощо;

- завдання другого рівня складності потребують встановлення зв'язків та інтеграції географічних знань, умінь, навичок та науково-ціннісних установок різного тематичного спрямування. Для виконання завдань цього рівня учням потрібно впорядковувати й застосовувати географічні знання та вміння в нестандартних ситуаціях, розв'язувати багатокрокові географічні задачі, читати карту тощо;

- третій рівень складності – це рівень міркувань. Завдання цього рівня ґрунтуються на здійсненні узагальнень, розв'язуванні проблем та обґрунтуванні висновків.

Використання компетентнісно-орієнтованих завдань сприяє реалізації наскрізних змістових ліній «Екологічна безпека та сталий розвиток», «Громадянська відповідальність», «Здоров'я і безпека», «Підприємливість та фінансова грамотність» (URL : <https://numl.org/.587961>).

Навчально-методичне забезпечення, необхідне для вивчення географії, розміщено в «Переліку навчальних програм, підручників та навчально-методичних посібників, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в 5-11 класах закладів загальної середньої освіти з навчанням українською мовою» за посиланням на сайті ДНУ «Інститут

модернізації змісту освіти» (URL : <https://numl.org/.908961>), що постійно оновлюється.

В умовах карантину заклади загальної середньої освіти для організації освітнього процесу використовують технології дистанційного та змішаного навчання, що дозволяють висвітлити учням основний обсяг навчального матеріалу; забезпечити інтерактивну взаємодію учасників освітнього процесу, запропонувати школярам завдання для самостійної роботи.

З метою організації дистанційного та змішаного навчання для учнів 6-11 класів рекомендуємо ознайомитися з матеріалами, що розміщено на платформі Всеукраїнської школи онлайн (URL : <https://numl.org/.369961>).

Пропонуємо також скористатися методичними матеріалами, що розміщено на сайті комунального закладу «Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», зокрема такими:

– Дистанційний формат взаємодії суб'єктів освітньої діяльності (методичні рекомендації) (URL : <https://numl.org/.218961>).

– Методичні рекомендації щодо дистанційного навчання з географії (URL : <https://numl.org/.197961>).

– Учителю географії – на допомогу в організації процесу навчання учнів під час карантинних заходів (URL : <https://numl.org/.897961>).

– Організація та проведення дистанційних уроків з географії та економіки (URL : <https://numl.org/.208961>).

– Приклад конспекту уроку формування нових знань з географії в умовах дистанційного навчання (URL : <https://numl.org/.308961>).

– Перелік веб-сайтів з географії Всеукраїнської школи онлайн (URL : <https://numl.org/.929471>).

– Діагностування навчальних досягнень учнів з курсу «Загальна географія» на основі 6-рівневої таксономії Б. Блума (URL : <https://numl.org/.229471>).

– Тестові завдання різних типологічних форм та рівнів складності з курсу «Загальна географія» 6 клас (URL : <https://numl.org/.329471>).

– Практичні завдання за топографічною картою (URL : <https://numl.org/.529471>).

– Географічні олімпіадні завдання з відповідями та розв'язками. I-II етапи (фрагмент) (URL : <https://numl.org/.629471>).

– Географічні олімпіадні завдання з відповідями та розв'язками. III етап (фрагмент) (URL : <https://numl.org/.729471>).

– Тести з географії формату ЗНО-2021 (URL : <https://numl.org/.829471>).

Вивчення географії в умовах реалізації завдань нової української школи передбачає переосмислення ролі вчителя в освітньому процесі, посилення вимог до організації навчальної діяльності учнів на всіх етапах уроку.

У зв'язку з цим вчителям географії доцільно використовувати сучасні методики і технології навчання, серед яких: інформаційна, проектно-дослідницька, модульна, технологія критичного мислення, диференційованого, особистісно-орієнтованого, проблемного навчання тощо), що передбачають

організацію активної навчально-пізнавальної діяльності учнів з освоєння змісту предмета, формування в них предметних і ключових компетентностей.

Забезпечити постійну поінформованість, набуття учнями не лише знань, умінь і навичок з географії, а й відповідних уявлень, ставлень, досвіду, компетентностей під силу вчителю географії високого рівня професіоналізму, який постійно працює над підвищенням власного інтелектуального рівня в мінливих умовах сьогодення.

Методист з географії та економіки
навчально-методичного відділу координації
освітньої діяльності та професійного розвитку
Сумського ОШПО

В.Д. Попов

(підпис наявний в оригіналі)